

Un centenar de socis formen la Societat Balear d'Educació Ambiental que la biòloga Antònia Llabrés presideix amb tenacitat. Una societat nascuda, com la catalana, d'un grup acadèmic convençut que la consciència ecològica no havia d'adoptar només les formes de la reivindicació, sinó també les de la pedagogia. La Societat Balear d'Educació Ambiental pateix ara una felicitat crisi de creixement, senyal que ha aconseguit arrelar, en un moment on són necessàries les alternatives. Antònia Llabrés viu aquest convenciment alternatiu fins als darrers detalls de la quotidianitat. Enyora i predica l'austeritat d'un temps passat, convençuda que així es pot trobar l'equilibri.

La nostàlgia d'un equilibri auster

Gina Garcías Sansaloni

-El seu treball posa de manifest el gran buit que fins fa poc hi havia hagut en els programes escolars en temes d'educació "cívica"?

-Ja no hi ha aquest buit, però sí que hi ha un dèficit d'aquestes qüestions, no només al món escolar, sinó sobretot, entre el conjunt dels ciutadans. Els ciutadans haurien de tenir els recursos intel·lectuals suficients per poder canviar el seu xip i pensar que no és veritat que la protecció del medi ambient sigui una responsabilitat exclusiva de les administracions públiques, sinó que és responsabilitat de tots. Els ciutadans tenen un poder molt gran per canviar les coses, molt més del que s'imaginen.

-Vostè ho creu?

-Sí, n'estic convençuda. Ho percepc, no només en el meu treball com a educadora ambiental, sinó també, per exemple, en el moviment veïnal. Visc a Son Sardina, i veig el desig de la gent d'apreciar la bona vida, en sentit positiu, en el de sentir i de transmetre la il·lusió, de saber connectar amb un projecte comú, de creure que les coses seran com nosaltres vulguem que siguin. És una sensibilitat que jo crec que els falta als polítics.

-Com es concreta, en el món del medi ambient?

-No hi ha una sola recepta. Els mediambientalistes anam molt a contracorrent, aquest és el problema. Ens han fet creure, al conjunt dels ciutadans, que qualitat de vida vol dir consumir molts de recursos. Però jo estic convençuda que es poden fer moltes coses sense haver de gastar tant.

LES CAUSES DE L'EROSIÓ

-Així, vostè creu que aquesta "petjada ecològica", aquest desgast suïcida del planeta, no té com a darrera causa el sistema productiu i el sistema de poder, sinó que més aviat resideix en els mals hàbits ciutadans?

-No, no, no. Els problemes són més greus, però també estic convençuda que els ciutadans tenim més poder del que ens pensam. Crec fermament que els polítics actuen quan veuen que els ciutadans pressionen. Basta veure l'exemple del GOB. La tasca del GOB ha estat fantàstica en aquest país nostre, i s'ha fet de forma voluntària i il·lusionada, i ha aconseguit no només canviar els ciutadans sinó també canviar els polítics

EL CREIXEMENT URBANÍSTIC

-Quins són els temes d'educació ambiental sobre els quals els ciutadans de Mallorca pateixen més dèficits?

-Jo crec que el tema del creixement és el més greu. La gent se'n comença a adonar. El que no sabem és com aturar-ho. Fa uns dies els mitjans de comunicació anunciaven les previsions de creixement per als pròxims deu anys. Serem un milió dues-centes mil persones. La gent amb la qual he comentat aquestes dades està espantada. La sensació de saturació ja la tenim ara, que som vuit-centes mil habitants. Imagini's amb un 50% més de població. A més, abans només ens sentíem ofegats a l'estiu, ara ja és quasi durant tot l'any.

-Què haurien de fer els ciutadans?

-Pressionar contra el creixement il·limitat. Una consciència ambientalista més forta forçaria els poders públics, i per ella mateixa contribuiria a canviar les coses. Si la gent empràs més el transport públic, Palma no patiria l'actual caos circulatori. Els ciutadans no han de demanar més carreteres ni comprar cada vegada més cotxes, sinó exigir

Antònia Llabrés és biòloga per la Universitat Autònoma de Barcelona, on el catedràtic Jaume Terrades la va introduir al món de l'educació ambiental. Va començar a fer pràctiques amb ell a la Universitat Autònoma de Barcelona, l'any 81. Havia fet un treball d'ecologia, un itinerari a la Gran Bretanya. Col·laborà amb Jaume Terrades a la primera campanya de conscienciació sobre residus, encarregada per la Federació Espanyola de Municipis. L'any 1983 tornà a Palma, on va participar a la redacció del Pla d'interpretació de l'Albufera d'Alcúdia. Ha fet feina al Departament de Dinàmica Educativa de l'Ajuntament de Palma en l'etapa socialista, campanyes d'estalvi d'aigua per a l'Ajuntament de Calvià, i treballs de divulgació sobre el medi natural. Col·labora amb la UIB en tasques de comunicació de campanyes sobre temes ambientals. Defineix el seu treball com el de posar la informació científica a l'abast dels comunicadors. La majoria de les campanyes les ha dirigit al món escolar, tot i que també ha col·laborat en projectes per a adults, com "Farrutx: patrimoni viu", dirigit a la població d'Artà.

més serveis. Fins ara els mediterranis no hem tengut el sentit cívic d'assumir les normes col·lectives. I hauríem d'evolucionar cap a una ètica ambiental. El medi és de tots. El que fem a casa nostra afectarà el nostre entorn. Ho hauríem de saber.

-Per ventura la submissió ancestral a les formes diverses de caciquisme ens ha fet així.

-Sí, pensam que aquí qui no es passa de viu és beneït. Aquesta mentalitat hauria de canviar. No es pot omplir les Balears de zeladors d'obra, la gent hauria de complir la normativa urbanística per convenciment cívic. Ens hauria de fer vergonya anar a un contenidor i abocar els fems sense separar. Com podem tancar Son Reus i la incineradora? No podem racionalitzar res.

LA GÈNESI DE L'SBEA

-Va ser per aquests motius que vàreu crear la Societat Balear d'Educació Ambiental?

-Es va crear l'any 1985. Un grup de professors d'institut, gent molt sensible a temes mediambientals, i un grup de persones del GOB, la varen constituir. El primer itinerari mediambiental de Mallorca el va fer el GOB. Aquest grup vàrem pensar que l'educació ambiental havia d'arribar a tothom, separada de la radicalització que en aquell moment acompanyava aquests temes. No és que pensàssim que no era necessària, creïem fermament en la necessitat d'organitzacions com el GOB o Greenpeace, sinó que pensàvem que s'havia de penetrar a la població des d'un punt de vista professional. Introduir els professionals, sobretot de l'educació, en els coneixements mediambientals perquè els poguessin divulgar en el seu àmbit de treball.

-Un grup de professionals es reuneixen per iniciar una tasca pedagògica paral·lela a la reivindicativa. Una vegada constituïda, què fa?

-Es fa un grup de reflexió, primer dins el món educatiu. Es varen fer els primers itineraris, aquests titulats *Didàctica de la Natura a les Balears*. Són dos toms, editats l'any 1987 que no han tengut la difusió que mereixien. Són unes obres boníssimes. Són itineraris de natura per als urbanites. S'hi planteja quin tipus de valors té la naturalesa a les Balears: el territori, el clima, el bosc, la geografia... i expliquen la manera de treballar aquests temes: els llocs per visitar, les experiències amb els alumnes, el treball de laboratori, les activitats complementàries... Va ser una eina bàsica en aquells anys. És una obra en la qual va col·laborar molta de gent i que va costar molt de publicar.

COBRIR UN BUIT

-Aquest grup de professors, el primer que degué detectar va ser l'immens buit que hi havia en la didàctica d'aquells anys.

-No hi havia cap activitat.

-Ara han passat quinze anys des que vàreu editar aquests

primers llibres. Com ha canviat tot en aquests anys?

-S'han fet noves publicacions. Quan nosaltres vàrem començar, vàrem entrar en contacte amb gent de Catalunya, que també va formar la Societat Catalana d'Educació Ambiental. Hem anat sempre plegats i hem establert noves col·laboracions. Els problemes són semblants. Hem ajuntat forces i esforços. Hem fet publicacions conjuntes, per exemple aquestes monografies d'educació ambiental, de les quals ja hem publicat sis o set números, editades primer per Di7 i ara per una editorial catalana. Els temes són d'educació ambiental i llibres per a infants i joves, la xarxa d'Internet i l'Educació Ambiental, "Cinquanta persones que conspiren".

-Què conspiren?, a favor del medi ambient?

-Sí, és clar. Vàrem fer unes monografies sobre els elements bàsics de la natura: aigua, energia, aire i terra. Al principi tot era una tasca de voluntariat. Ara les institucions han començat a involucrar-se en el tema, han creat serveis d'educació ambiental, els ajuntaments, les entitats bancàries, com "SA NOSTRA" o La Caixa, que ofereixen activitats de natura... el Govern de les Balears... de manera que ara comença a haver-hi molts de professionals que treballen en educació ambiental.

"Una consciència ambientalista més forta forçaria els poders públics i per ella mateixa contribuiria a canviar les coses".

És gent molt jove. Els educadors ambientals estan molt mal remunerats. Són uns professionals poc definits. Jo vaig anar a Hisenda, i em vaig haver d'inscriure com a "monitor de tiempo libre" o "enseñanza fuera de establecimiento". No encaixam enlloc. Un educador ambiental tant és una persona que es posa davant un grup, com la que escriu, fa una programació, fa material didàctic... Tot això Hisenda no ho admet, et diu, o fas una cosa o una altra. Hisenda no és més que un reflex de la societat. La societat no sap ben bé què som.

-És a dir, les institucions públiques, les entitats bancàries, han comprès la vostra feina, però encara no hi ha un reconeixement social ni oficial.

-No, fins i tot els educadors no saben ben bé quin paper juguen. Nosaltres no som un col·legi professional, som un fòrum de reflexió. Ara ja som més de cent socis, que està molt bé en una comunitat com la nostra, però travessam una certa crisi de maduració. Teníem molta necessitat de trobar-nos per compartir els problemes que se'ns presentaven, per compartir les estratègies, i ara la gent es veu en el món professional, ja no necessita el BEA com a lloc d'encontre, i ara travessam un procés de redefinir quin és el paper que ha de jugar aquesta societat per als seus socis.

-On es formen els educadors mediambientals?

-No hi ha un centre concret. Molts dels educadors són llicenciats en carreres relacionades amb l'educació mediambiental: geografia, biologia, pedagogia, moltes treballadores socials. Aquests professionals que tenen una carrera fan a vegades un postgrau d'educació ambiental. Un altre sector prové de cursos fets amb ajudes europees, de la formació professional, que proporciona el títol de "educador ambiental", i finalment un altre sector prové de les es-

coles d'esplai, dels escoltes... són monitors de temps lliure que s'especialitzen en educació ambiental. T'hi trobes amb un ventall molt ampli. El tipus de feina depèn del bagatge professional de cadascú, i aleshores el que compta més és el currículum personal.

-Arribarà un moment pròxim en què aquesta tècnica estarà ben regulada perquè s'haurà demostrat la seva necessitat social?

-Sí, de fet no hi ha Congrés d'Educació Ambiental on no es parli dels educadors. No ens hem arribat a posar d'acord, perquè és un tema que cou. Ara fa d'educador ambiental gent molt jove, que accepta treballs precaris, i deixa aquesta tasca tot d'una que pot aconseguir-ne una altra millor. Això sí que és un problema. Comptam amb una sèrie de professionals que, quan estan ben preparats, deixen aquesta professió per una altra més reconeguda i més valorada. Fa vint anys que em deien que l'educació ambiental està de moda. Però tot és més lent del que em pensava.

-L'educació ambiental per al món no escolar, quins canals precisa?

-Aquesta és la nostra assignatura pendent. Com que vàrem començar al sector escolar, sembla que no hem gosat penetrar en uns altres sectors. Les administracions, les entitats bancàries, es dirigeixen preferentment al món escolar, sembla més rendible, però ja comença a haver-hi certa sensibilitat cap al món adult.

-Dels hàbits quotidians dels ciutadans, quins són els aspectes que més s'haurien de reeducar?

-Els pensadors ens diuen que no és que no s'hagin de fer les coses, sinó que s'han de fer d'una altra manera. La qüestió és ajustar els hàbits a les necessitats, consumir menys aigua, utilitzar la bicicleta i el transport públic, reutilitzar el paper, el vidre... Canviar la manera de fer les coses, tornar a la consciència que els recursos són escassos. Hauríem d'aprendre molt dels nostres padrins, de la gent que ha viscut una guerra, no perquè ells fossin ecologistes, sinó perquè tenien consciència de l'escassetat dels recursos. Però tenim els defectes dels nous rics, les Balears som una societat de nous rics.

LA TASCA CÍVICA

-Per què no són populars aquestes qüestions?

-És tasca de tots. Els mitjans de comunicació ens podrien ajudar molt, molt... Els poders públics no sé si ho faran, perquè l'educació ambiental és un poc subversiva. Té un component crític que és incòmode per als polítics. No els agrada.

-Vostè quan diu polítics, és que els considera a tots iguals, que fan el mateix paper?

-Sí, tot i que uns més que els altres. Però a tots els resulta incòmode que els ciutadans estiguin organitzats. L'altre dia vàrem fer una festa al barri de Son Sardina. No ens va costar res, perquè fèrem un intercanvi de grups musicals amb els veïns del Rafal Vell. Sé cert que als polítics els va fer mal de panxa, no saber què fèiem nosaltres aquí, que ens ho poguéssim muntar sense que ells ho controlassin.

LA DISTRIBUCIÓ DE FUNCIONS ECOLOGISTES

-Amb els moviments ecologistes, el Partit d'Els Verds, societats com la vostra... la distribució de rols per a la defensa del medi ambient ja és completa?

-Tots compleixen el seu paper. Ens complementam. L'única forma de tirar endavant és mitjançant la col·laboració. Estam condemnats a entendre'ns. Molts som socis a la vegada del GOB, de l'SBEA, de la Societat d'Història Natural... hauríem de fer una quota única... Estam en un moment en què és necessari ajuntar esforços, perquè n'hi ha poc, de voluntarisme.

PORTO ALEGRE: L'ALEGRIA DEL RETROBAMENT

-Porto Alegre ha estat una cita important per plantejar vies alternatives?

-Jo crec que sí. Perquè és un lloc d'encontre de multitud de persones que moltes vegades senten el desànim de lluitar tots sols. És reconfortant trobar tanta gent que pensa igual que un mateix. És aquest coratge, el que fa canviar les coses. Canviar les coses no costa doblers. A vegades m'espant quan veig un arbre al carrer que s'asseca. Com és possible que els ciutadans que hi viuen al davant no el reguin? D'aquell arbre és tan responsable el batle com els

ciutadans que hi viuen davant. No podem adjudicar totes les feines a les administracions... Antigament totes les feines eren així: antigament recollien els fems dels veïns i els reutilitzaven, es repartien l'aigua entre els veïnats, entre tots netejaven els carrers... Ara volem descarregar en l'Administració totes les responsabilitats, perquè com que la pagam, l'exigim... Això ens fa ser molt tuda-dors. Hauríem de recuperar el protagonisme de poble. El medi és de tots i n'hem de tenir cura entre tots. Porto Alegre ha demostrat que la democràcia és alguna cosa que hem de conquerir cada dia.

Sembla que nosaltres ja no ho sabem, que vivim enganxats.

-Quin enganx?

-És una pena no haver sabut digerir ni madurar els anys eufòrics de democràcia socialista, que varen ser un somni meravellós. Se'ns varen donar tots els mitjans i els ciutadans ens vàrem pensar que eren il·limitats, no pensàrem que els havíem de mantenir i reposar. Vàrem engegar la marxa entre tots i després no vàrem mantenir aquella càrrega d'il·lusió, de complicitat, ens vàrem cansar... i aquí som.

"No encaixam en res. Un educador ambiental tant és una persona que es posa davant un grup, com la que escriu, fa una programació, fa material didàctic..."